

**ВЛАДА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ
МИНИСТАРСТВО ИНДУСТРИЈЕ,
ЕНЕРГЕТИКЕ И РУДАРСТВА**

Н А Ц Р Т

**СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА ПРЕДУЗЕТНИШТВА ЖЕНА
РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ ЗА ПЕРИОД 2018-2022.ГОДИНА**

Бањалука, април 2018.године

САДРЖАЈ

УВОД	3
ОПШТИ СТАТИСТИЧКИ ПОКАЗАТЕЉИ ЗА ЖЕНЕ И МУШКАРЦЕ	5
ПОСЛОВНА СТАТИСТИКА ПРЕДУЗЕТНИШТВА ЖЕНА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ	7
РАНИЈЕ АКТИВНОСТИ У ОБЛАСТИ ПРЕДУЗЕТНИШТВА ЖЕНА У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ.....	12
ПРЕДУЗЕТНИШТВО ЖЕНА У ЗЕМЉАМА ОКРУЖЕЊА И ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ	15
ЗАНАТИ И ДОМАЋА РАДИНОСТ КАО ЈЕДАН ОД ВИДОВА ПРЕДУЗЕТНИШТВА ЖЕНА.....	17
SWOT АНАЛИЗА.....	19
СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ И ВИЗИЈА РАЗВОЈА ПРЕДУЗЕТНИШТВА ЖЕНА	21
ВИЗИЈА РАЗВОЈА ПРЕДУЗЕТНИШТВА ЖЕНА У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ.....	22
СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ РАЗВОЈА ПРЕДУЗЕТНИШТВА ЖЕНА У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ.....	22
СТРАТЕШКИ ЦИЉ 1: ЈАЧАТИ КОНКУРЕНТНОСТ ПОСЛОВНИХ СУБЈЕКТА КОЈЕ ПОКРЕЋУ И ВОДЕ ПРЕДУЗЕТНИЦЕ.....	23
СТРАТЕШКИ ЦИЉ 2: УНАПРИЈЕДИТИ ДОСТУПНОСТ И ПРИВЛАЧНОСТ ПРЕДУЗЕТНИШТВА И ПОСЛОВАЊА ЗА ЖЕНЕ	26
СТРАТЕШКИ ЦИЉ 3: ДОДАТНО ПОДРЖАТИ СПЕЦИФИЧНЕ ОБЛАСТИ ПРЕДУЗЕТНИШТВА ЖЕНА	30
ОЧЕКИВАНИ ЕФЕКТИ СТРАТЕГИЈЕ.....	33
ФИНАНСИЈСКА СРЕДСТВА И ЕКОНОМСКА ОПРАВДАНОСТ ДОНОШЕЊА СТРАТЕГИЈЕ	34
СПРОВОЂЕЊЕ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА ПРЕДУЗЕТНИШТВА ЖЕНА ЗА ПЕРИОД 2018–2022. ГОДИНА.....	35
АКЦИОНИ ПЛАН ПРОВОЂЕЊА СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА ПРЕДУЗЕТНИШТВА ЖЕНА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ ЗА ПЕРИОД 2018-2022.ГОДИНА.....	37

УВОД

Стратегијом развоја малих и средњих предузећа Републике Српске за период 2016-2020.година предвиђено је доношење Стратегије развоја предузетништва жена Републике Српске за период 2018-2022.година. Потреба за доношењем оваквог документа указала се због чињенице да жене заузимају значајно мјесто у привреди али да још увијек постоје одређене препреке или предрасуде када су у питању жене које су власнице привредних субјекта или жене које управљају привредним субјектом. Потребу за доношењем оваквог документа препознале су и институције али су на то указале и саме предузетнице у циљу да се посебном политиком олакша и унаприједи њихов рад и пословање.

Статистички показатељи указују на чињеницу да је скоро једна трећина привредних субјеката у власништву жена што је у односу на земље окружења веома добар показатељ. Јасно је да је улога жене предузетнице у економији добила на важности. Ове промјене су настале демократизацијом друштва, примјеном принципа равноправности полова, образовањем жена и уопште мијењањем свијести о улози жене у модерном друштву и њеној доказаној успјешности да паралелно буде мајка и супруга и пословна жена. Креативност жена, њихова стручна знања и вјештине које су потребне у пословању веома су важне у схватању значаја постојања предузетница. Ипак, жене и даље немају исти приступ финансијама, едукацији и информацијама као мушкарци. Традиционални начин евидентирања имовине на мушкарце чест је проблем у добијању кредита и пословању. Статистике показују да расте број високообразованих жена али и жена обучених и спремних за преузимање ризика и покретање пословања.

Разлози за наведено леже и у чињеницама да се предузетнице брже прилагођавају промјенама, примају савјете, раде тимски и боље разумију свој тим и своје запослене. Приватне и пословне обавезе жене се преплићу те је самим тим њена улога у пословном свијету и успјех сигурно већи изазов у односу на мушкарце. Због тога је потребно за жене креирати политике које ће им омогућити лакше и боље пословање те утврдити програме за ефикасну идентификацију и рјешавање њихових проблема. На овај начин се стварају услови за укључивање предузетништва жена у остале политике, као и финансијску подршку, едукацију, промоцију те подршку удруживању и умрежавању жена. Посебну пажњу треба посветити секторима гдје послује и ради значајан број жена као што је текстилна и кожарска производња, пољопривреда и занатство и други што је неопходно обезбиједити кроз реализацију овог стратешког документа. Остварење циљева и програма треба да олакша и унаприједи пословање предузетница, те да побољша њихову улогу и значај у друштву.

Носилац израде овог документа је Министарство индустрије, енергетике и рударства (у даљем тексту: Министарство) као ресорно надлежно министарство за предузетништво жена у Републици Српској. Министарство је у својим претходним документима и активностима исказало јасну одређеност подршке предузетницама, која ће даље бити систематично дефинисана у новом стратешком документу са циљем промјене свијести о

значају предузетништва жена у нашој привреди и обезбјеђење конкретне подршке за предузетнице.

Поред министарства веома је важна подршка коју овој области даје Привредна комора Републике Српске (у даљем тексту: Комора) и њене подручне привредне коморе као заступници интереса свих предузетника па и предузетница. У Подручној привредној комори Бања Лука формиран је први Савјет за женско предузетништво за подручје Бања Луке у 2010. години, потом је у 2014. години формиран Савјет за женско предузетништво Привредне коморе Републике Српске, као и савјети за развој женског предузетништва у подручним коморама Бијељина, Источно Сарајево, Требиње и Добој. Чланице савјета су жене предузетнице, руководиоци предузећа и представнице институција које у свом програму имају пројекте намијењене развоју женског предузетништва. Савјети у коморском систему су основани са циљем унапређења заступљености и статуса жена у области предузетништва, предлагања законских рјешења и мјера, повезивања предузетница, обезбјеђивања потребних информација, развоја пројеката, предлагања стручног образовања, промоције женског предузетништва, учешће на конференцијама, сајмовима, привредним мисијама, умрежавања предузетница и примјене принципа равноправности полова.

Једна од надлежности Републичке агенције за развој малих и средњих предузећа (у даљем тексту: Агенција) је и подршка предузетништву жена. Агенција је у претходном периоду такође реализовала низ активности едукације и промоције предузетница као и обраду статистичких показатеља Пореске управе Републике Српске у вези предузетништва жена који до сада нису били предмет праћења, а што ће свакако постати пракса у будућности.

У развоју предузетништва жена је посебно важна улога Гендер центра Републике Српске као институције, која се бори не само за равноправност предузетница већ и уопште равноправност жене у друштву. Постојањем и активностима овог центра мијењају се традиционални стереотипи и ставови о улози и положају жене у друштву.

Представнице поменутих институција и организација заједнички су припремале Стратегију с тим да је и самим предузетницама било омогућено да дају свој допринос у изради Стратегије и то кроз сет радионица на којима су предузетнице биле у могућности да предложе циљеве и активности чија реализација ће олакшати и унаприједити њихов рад и пословање.

Стратегија развоја предузетништва жена припремљена је уз подршку пројекта ЕУ Пролокал (EU ProLocal), којег имплементира GIZ – Њемачко друштво за међународну сарадњу, у оквиру заједничког програма Европске уније и Владе Њемачке за локалну самоуправу и економски развој у БиХ. Подршку у виду модерације радионица и помоћи при креирању документа пружио је и тим Агенције Еда из Бања Луке.

ОПШТИ СТАТИСТИЧКИ ПОКАЗАТЕЉИ ЗА ЖЕНЕ И МУШКАРЦЕ

Законодавство Републике Српске не прави разлику између послодаваца по питању пола те су сви закони и политике засноване на равноправности полова односно једнаким условима за мушкарце и жене који желе пословати у Републици Српској. Разлике у приступу се најчешће јављају због одређених традиционалних размишљања о улози и способностима жене у друштву и пословању, која су видљива и из специфичних статистичких показатеља гдје постоји одређена разлика између жена и мушкараца. Ове показатеље прати Републички завод за статистику и објављује у публикацији „Жене и мушкарци“¹.

У 2018. години објављено је 9 издање ове публикације из које издвајамо најзначајније чињенице о учешћу жена и мушкараца у оним сферама за које се врше статистичка истраживања:

- Жене чине 51,2% укупног становништва док је њихов просјечан животни вијек 80,1 година а код мушкараца 74,4 године. Од укупног броја жена 56% су удате жене, 21% жена се није удавало а 25,4% жена није рађало дјецу. Од укупног броја мушкараца 58,7% је ожењено а 33% неожењено. Просјечна старост жена при закључењу брака је 28,3 године.
- Када је у питању запосленост у **здравству** жене имају доминантну улогу са учешћем од 77,6% у укупно запосленим у јавним установама и 78,8% у укупно запосленим у приватним установама. Ипак од укупног броја запослених жена у јавним установама највећи број се односи на медицинске сестре са учешћем од 51,5% те докторице са 21,3%. Од укупног броја љекара у свим здравственим установама 62,7% су жене. Када се посматрају болести жене, као и мушкарци, најчешће умиру од болести срца.
- Ако посматрамо област **образовања** у Републици Српској статистички подаци говоре да неписмене жене² чине 5% становништва старијег од 10 година а 1% неписмени мушкараци. Када је у питању степен образовања највећи број жена или 43,9% има средњу школу, 22,6% основну школу а чак 9,5% жена од укупног броја нема образовање. Од укупног броја магистара наука 53,6% су жене, а 42,6% од укупног броја доктора наука су жене. У образовним установама жене чине 98,1% васпитача у предшколским установама, 70,3% наставног особља у основним школама, 62,8% наставног особља у средњим школама и 43,1% особља на високошколским установама. Иако жене чине 65% укупног наставног особља у свим образовним институцијама, управљачку структуру у образовним институцијама, осим предшколских, чине доминантно мушкарци. Од укупног броја уписаних студената 76,8% су жене али су оне мање заступљене у природним наукама, математици и информатици и инжењерству те производним технологијама и грађевинарству.
- Према резултатима пописа становништва, 30,4% жена компјутерски је писмено док компјутерска писменост је нешто боља код мушкараца.

¹ Извор: Републички завод за статистику, „Жене и мушкарци у Републици Српској“, 2017. година

² Извор: Попис становништва из 2013. године

- Самозапослене жене чине 24,2% укупне структуре **запослених** жена а чак 11,3% жена спада у групу неплаћених помажућих чланова. Код мушкараца је 30,4% самозапослених а само 2,8% мушкараца спада у групу неплаћених помажућих чланова. Жене су доминатно запослене у услужним дјелатностима са 53,6% учешћа затим 30,9% у пољопривредним дјелатностима док је само 15,4% жена запослено у непољопривредним дјелатностима. Код мушкараца је учешће уједначеније а чак 34,2% мушкараца ради у непољопривредним дјелатностима. У 2016. години у пословним субјектима било је запослено 76,8% мушкараца.
- Мушкарци су у већем броју корисници **пензија** а стопа сиромаштва је већа код женске популације и износи 18,6% док стопа сиромаштва мушкараца износи 12,1%.
- Мушкарци су доминантни као градоначелници и начелници са 92,1% те одборници са 88,6%. На републичком нивоу **власти** је слична ситуација јер жене чине 24,1% народних посланика. У Вијећу народа Републике Српске жене чине 28,6% делегата, с тим да је жена предсједавајућа у овој институцији као и у Влади Републике Српске коју такође води жена а и 3 министарства воде жене или 18,8% укупног броја министарстава. Жене чине 58,7% запослених у државној управи. Ипак на мјестима помоћника министра, секретара, замјеника и помоћника у управним организацијама је само 40,2% жена као и инспектора 42,1%. Кад се посматрају виши стручни сарадници и сарадници учешће жена је 60,6% у укупном броју.
- Када је у питању судство Републике Српске врховни суд води жена као и три од пет привредних судова. Синдикат Републике Српске води жена али су предсједници гранских синдиката доминатно мушкарци односно 86,7%.

ПОСЛОВНА СТАТИСТИКА ПРЕДУЗЕТНИШТВА ЖЕНА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Показатељи о пословању привредних субјеката у Републици Српској у власништву или сувласништву жена се практично нису до сада обрађивали. Осим по питању власништва и учешћа жена у укупној запослености у Годишњем извјештају за област малих и средњих предузећа у Републици Српској. Овај извјештај заједно припремају Министарство и Агенција у сарадњи са осталим институцијама у Републици Српској. Одређене податке има и Привредна комора Републике Српске међутим, већина апликација и регистара институција које прате пословање привредних субјеката нема могућност да издвоји податке само о субјектима који су у власништву жена. Ипак, Републичка агенција за развој малих и средњих предузећа је успјела из података Пореске управе Републике Српске и АПИФ-а за 2016. годину, по први пут, издвојити податке о пословању предузетница.

Основни критериј који је кориштен за разврставање привредних субјеката је власништво и сувласништво над привредним субјектима. На основу ових критерија жене су власнице 10.765 субјеката у Републици Српској или 27,32% свих привредних субјеката у Републици Српској и сувласнице 695 субјеката или 1,88% свих субјеката. Дакле, у власништву и сувласништву жена је 29,1% привредних субјеката Републике Српске или једна трећина, што их чини послодавцима који стварно завређују пажњу и подршку за даљи раст и развој.

Структура привредних субјеката у Републици Српској (жене власнице и сувласнице)

	Укупно	Власнице	Учешће %	Сувласнице	Учешће %	Власнице и сувласнице	Учешће %
Правна лица	17.247	2.502	14,5	642	4,2	3.144	18,2
Предузетници	22.153	8.263	37,3	53	0,2	8.316	37,5
Укупно	39.400	10.765	27,3	695	1,9	11.460	29,1

Извор: Пореска управа РС

Ако гледамо правни облик, више је жена власница у занатско-предузетничкој дјелатности док су сувласнице доминантније код правних лица.

Ипак највећи број субјеката у власништву жена или 97,6% спада у категорију микро субјеката односно оних који запошљавају до 9 запослених лица. Код сувласница је мало другачија слика јер се ради о већим породичним бизнисима гдје су муж и жена власници већих субјеката.

Структура МСП и предузетника у 2016. години-жене власнице и сувласнице

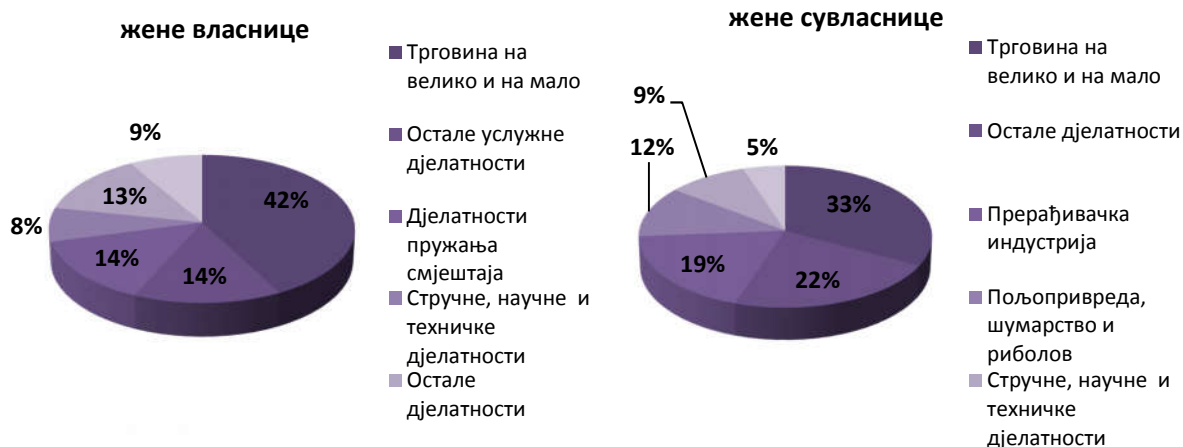
ВЛАСНИЦЕ	МСП	Учешће %	Предузетници	Учешће %	Укупно МСП и предузетника	Учешће %
Микро (до 9 запослених)	2.297	91,81	8.208	99,34	10.505	97,58
Мала (10-49 запослених)	188	7,51	54	0,65	242	2,25
Средња (50-249 запосл.)	17	0,68	1	0,01	18	0,17
Укупно:	2.502	100,00	8.263	100,00	10.765	100,00

СУВЛАСНИЦЕ	МСП	Учешће %	Предузетници	Учешће %	Укупно МСП и предузетника	Учешће %
Микро (до 9 запослених)	494	77,19	51	96,23	545	78,64
Мала (10-49 запослених)	112	17,50	2	3,77	114	16,45
Средња (50-249 запосл.)	34	5,31	-	-	34	4,91
Укупно:	640	100,00	53	100,00	693	100,00

Извор: Пореска управа РС

Поменућа структура је повезана и са дјелатностима у којима послују жене, а то су најчешће услужне дјелатности као што је трговина гдје послује 4.547 субјеката, остале услужне дјелатности са 1.550 субјеката, угоститељство и хотелијерство гдје послује 1.526 субјеката, прерађивачкој индустрији 908 субјеката те стручне, научне и техничке дјелатности 797 субјеката.

Структура МСП и предузетника по дјелатностима у 2016. години³

Привредни субјекти-правна лица који су у власништву жена најчешће имају облик друштва са ограниченом одговорношћу или 82,1%, а само 0,2% субјеката у власништву жена су акционарска друштва (5 субјеката). Слично је и код сувласница чији субјекти су у највећој мјери друштва са ограниченом одговорношћу.

³ Извор: Пореска управа РС

Територијална заступљеност привредних субјеката по привредним подручјима Републике Српске⁴ за 2016. годину

Подручја и припадајуће општине/градови	ВЛАСНИЦЕ				СУВЛАСНИЦЕ			
	МСП	Предузетници	Укупно	Учешће %	МСП	Предузетници	Укупно	Учешће %
БАЊА ЛУКА: Бања Лука, Градишка, Језеро, Кнежево, Котор Варош, Лакташи, Мркоњић Град, Петровац, Прњавор, Рибник, Србац, Источни Дрвар, Купрес, Челинац, Шипово	1.212	3.302	4.514	41,93	327	21	348	50,22
БИЈЕЉИНА Бијељина, Братунац, Власеница, Зворник, Лопаре, Милићи, Осмаци, Сребреница, Угљевик, Шековићи	373	1.421	1.794	16,67	139	6	145	20,92
ДОБОЈ Вукосавље, Дервента, Добој, Модрича, Петрово, Брод, Теслић, Шамац, Пелагићево, Доњи Жабар, Станари	301	1.299	1.600	14,86	80	9	89	12,84
ИСТОЧНО САРАЈЕВО Вишеград, Пале, Рогатица, Рудо, Соколац, Источна Илица, Источни Стари Град, Источно Ново Сарајево, Трново, Хан Пијесак	259	660	919	8,54	34	9	43	6,20
ПРИЈЕДОР Козарска Дубица, Крупа на Уни, Нови Град, Приједор, Костајница, Оштра Лука	228	1.033	1.261	11,71	31	6	37	5,34
ТРЕБИЊЕ: Берковићи, Билећа, Гацко, Љубиње, Невесиње, Источни Мостар, Требиње, Калиновик, Фоча, Чајниче, Ново Горажде.	129	548	677	6,29	29	2	31	4,47
УКУПНО	2.502	8.263	10.765	100,00	640	53	693	100,00

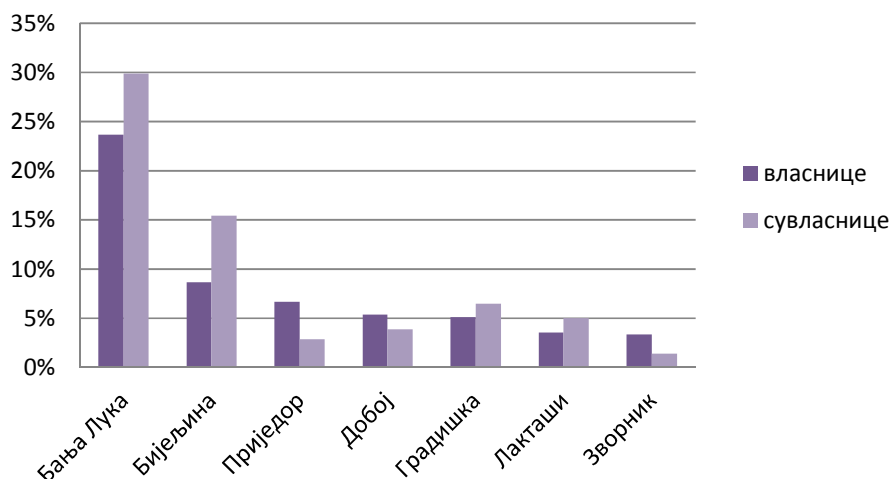
Извор: Пореска управа РС

Просторним планом Републике Српске дефинисано је 6 привредних подручја концентрисаних око 6 градова Републике Српске са припадајућим општинама. Ако посматрамо распоред привредних субјеката који су у власништву жена видљиво је да највећи број ових субјеката регистрован и ради на подручју Бања Луке а најмањи на подручју Источног Сарајева и Требиња. Привредни субјекти у сувласништву жена сконцентрисани су у највећој мјери на подручју Бања Луке и Бијељине (преко 70%).

⁴ Препоруке према Просторном плану Републике Српске до 2025. године

Ако посматрамо појединачно по градовима и општинама највећи број предузетница послује у шест градова Бања Лука (23,7%), Бијељина (8,7%), Приједор (6,7%), Добој (5,4%), Градишка (5,1%), Лакташи (3,6%) и Зворник (3,4%).

Број МСП и предузетника по градовима и општинама у 2016. години

Запосленост у привредним субјектима у 2016. години⁵

Привредни субјекти у власништву жена запошљавају 21.356 лица или 11,9% од укупног броја запослених у свим привредним субјектима, док субјекти у сувласништву жена запошљавају 7.316 лица или 4,1%. Највећи број запослених ради у микро субјектима у власништву жена или чак 71,2% лица, 20% ради у малим субјектима и 8,7% у средњим субјектима.

	Укупно	Власнице	Учешће %	Сувласнице	Учешће %	Власнице и сувласнице	Учешће %
Правна лица	141.704	8.600	6,1	7.168	5,1	15.768	11,1
Предузетници	37.750	12.756	33,8	148	0,4	12.904	34,2
Укупно	179.454	21.356	11,9	7.316	4,1	28.672	16,0

Извор: Пореска управа РС

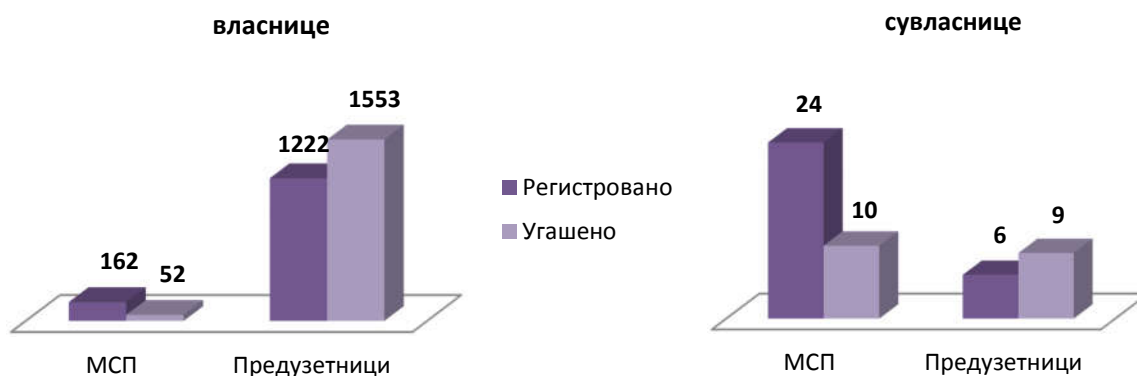
⁵ Извор: Пореска управа РС

Број запослених у МСП по дјелатностима у 2016. години

Највећи број запослених, код предузетница, ради у субјектима у услужним дјелатностима односно трговини (38%), индустрији (16%), хотелијерству и угоститељству (14%) и осталим услужним дјелатностима (10%). Структура запослених код сувласница је другачија те је највише запослених у индустрији (38%) и у трговини (27%).

Број регистрованих и угашених МСП и предузетника у 2016. години⁶

⁶ Извор: Пореска управа РС

Показатељи успјешности пословања МСП у 2016. години

Према подацима АПИФ-а, укупно 9.430 МСП је предало завршне рачуне за 2016.годину. Од наведеног броја 1.459 МСП је у власништву жена или 15,48% МСП, а 484 МСП је у сувласништву жена или 5,13% МСП.

Према подацима АПИФ-а, МСП у власништву жена су у 2016. години остварила укупно 1.181.805.513 КМ што чини 9,04% сви пословних прихода у 2016. години. С друге стране, МСП у сувласништву жена су остварила укупно 866.001.858,00 КМ или 6,62% укупних пословних прихода остварених у 2016. години.

Даље, МСП у власништву жена су у 2016. години остварила 5,41% прихода од продаје учинака на иностраном тржишту, док су МСП у сувласништву жена остварила 7,41% од прихода од продаје учинака на иностраном тржишту.

МСП у којима су жене власници су у 2016. години остварила 7,66% од укупно остварене нето добити коју су остварила сва МСП у 2016.години док су МСП у сувласништву остварила 7,98% од укупно остварене нето добити у 2016. години.

РАНИЈЕ АКТИВНОСТИ У ОБЛАСТИ ПРЕДУЗЕТНИШТВА ЖЕНА У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ

Развој предузетништва жена је препознат као веома битан за укупан економски развој. Међутим, још увијек постоји одређена дискриминација жена у пословању а предузетнице чешће оснивају и воде предузећа у областима које се сматрају „мање битним“ за економски раст и развој (малопродаја, услуге, образовање и друго) у односу на област производње и високих технологија. Предузетништво жена је битно и за улогу жене у друштву јер се жене, осим пословних, сусрећу и са другим препрекама као што је усклађивање породичних и пословних обавеза, препреке при посједовању имовине и уговарању, као и приликом запошљавања и samozapoшљавања. Имајући у виду наведено у наставку је дат преглед значајних активности институционалне подршке овом виду предузетништва у Републици Српској а које су проведене у претходном периоду.

Министарство припремило је 2012.године Програм развоја женског предузетништва у Републици Српској, који предвиђа олакшан приступ финансијама, те подршку едукацији, обуци и удруживању жена предузетница у наредном периоду. Такође, министарство је учествовало у пројекту “Женско предузетништво–покретач запошљавања у Југоисточној Европи”, који је реализован у оквиру пројекта Центар за предузетничко учење Југоисточне Европе (SEECCEL). Министарство и Привредна комора Републике Српске су у сарадњи са Подручном привредном комором Бања Лука, Републичком агенцијом за развој МСП и Гендер центром Владе Републике Српске уз подршку EU ProLocal програма и EBRD-а,

организовали Прву конференцију женског предузетништва у Републици Српској. Конференција је одржана у Административном центру Владе Републике Српске у децембру 2017.године. На конференцији је учествовало више од 200 предузетница, представница институција, агенција, комора и међународних организација из Републике Српске, Федерације БиХ, Србије, Црне Горе, Хрватске и Словеније. На конференцији су одржана два панела „Правни оквир и институционална подршка женском предузетништву Републике Српске и региона“ и „Искуства жена предузетница у Републици Српској и региону“ те B2B сусрети на којима је одржано преко 350 састанака.

У Републици Српској су уз подршку ФИГАП програма и Гендер центра Републике Српске реализовани пројекти, „Подршка женском предузетништву у Републици Српској“ (министарство), „Женско предузетништво и организовање у оквиру агробизниса“ и „Школа задругарства и улога задруга у развоју женског предузетништва и организовање у оквиру агробизниса“ (Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде), „Жене, ослонац развоја руралних средина“, „Мапирање предузетничких потенцијала удружења и жена у руралним заједницама у Републици Српској с посебним освртом на њихове образовне потребе“, (Агенције за пружање стручних услуга у пољопривреди), Оснаживање младих на селу путем едукације и родне сензибилизације (Министарство породице, омладине и спорта Републике Српске), Жене као носиоци развоја сеоског туризма (Министарство трговине и туризма РС, програм), Економско оснаживање жена у руралним подручјима (Општина Лакташи).

У Републици Српској су у оквиру коморског система формиран Савјети за женско предузетништво при подручним коморама и Савјет за женско предузетништво Привредне коморе Републике Српске у циљу унапређења заступљености и статуса жена у области предузетништва, предлагања законских рјешења и мјера, сарадња са другим институцијама у Републици Српској и Босни и Херцеговини, обезбјеђивања потребних информација, организовање програма стручног оспособљавања и професионалне обуке за предузетнице, промоција женског предузетништва, учешће на конференцијама, сајмовима, привредним мисијама, умрежавање предузетница, учешће у пројектима за развој женског предузетништва, као и примјена принципа равноправности полова.

У оквиру манифестације избор најуспјешнијих у привреди Републике Српске једна од категорија је допринос развоју женског предузетништва . У протеклом периоду Савјет за женско предузетништво Подручне привредне коморе Бања Лука је у сарадњи са Гендер центром Републике Српске организовао низ семинара на тему јачања женског предузетништва.

Агенција у складу са својим надлежностима проводи одређене активности чији је циљ да подстакне жене да се снажније укључе у економску активност било да покрену властити посао или да унаприједи пословање својих предузећа. Добијањем чланства у Европској мрежи предузетништва (ЕЕН), која представља највећу мрежу за пословну подршку у Европи, отворене су бројне могућности за подршку женском предузетништву у Републици Српској. Агенција је на челу конзорцијума Европске мреже предузетништва Републике Српске, а чланице овог конзорцијума су Привредна комора Републике Српске, Универзитети у Бањој Луци и Источном Сарајеву и Иновациони центар Бања Лука. У

протеклом периоду Агенција је управо у оквиру активности ЕЕН, организовала обуке из области пословног планирања за жене које желе покренути властиту пословну активност, али и постојеће предузетнице којима недостаје ова врста знања. Ријеч је радионицама на тему "Тестирање пословне идеје предузетника-израда пословног плана" које су одржане за постојеће и потенцијалне предузетнице, у јулу 2016. године у Бањалуци и априлу 2017. године у Билећи. Током ових радионица предузетнице су се упознале са процесом пословног планирања, структуром и садржајем пословног плана. За додатни подстицај, Агенција је новчано награђивала најбоље пословне планове. Ове обуке представљају континуирану активност Агенције и исте ће се проводити и током 2018. године. Посредством ЕЕН, Агенција ради и на међународном повезивању предузетника кроз организацију пословних сусрета, креирању пословних профила, савјетовању и настоји да и кроз неке друге пројекте које проводи снажније подржати женско предузетништво.

Агенција је такође један од партнера у пројекту „*Challenge to Change*“ који финансира шведска влада, а који подразумијева директну грантовску подршку предузећима и предузетницима са иновативним пројектима. Једна од циљних група у пројекту су управо жене предузетнице чиме се жели подстаћи већа укљученост и мотивисаност жена за бављење пословном активношћу а тиме и њихово економско оснаживање. Износ гранта је до 10.000 евра за start-ури до 30.000 евра за микро, мала и средња предузећа.

Крајем 2016. године, Министарство и Агенција су уз финансијску подршку Европске банке за обнову и развој, покренули Предузетнички портал Републике Српске као јединствену on line платформу на овим просторима, која обједињује све релевантне информације за покретање, раст и развој предузећа. На порталу се поред свих информација везаних за развој МСП налазе и информације о женском предузетништву. Информације су доступне на <http://www.preduzetnickiportalsrpske.net/socijalno-preduzetnistvo/zene>

ПРЕДУЗЕТНИШТВО ЖЕНА У ЗЕМЉАМА ОКРУЖЕЊА И ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ

У Европској унији жене чине 52% становништва те 34,4% samozапослених и 30% од укупног броја предузетника почетника⁷. У 2012. години од 40,6 милиона активних предузетника у ЕУ-37 било је 29% жена (11,6 милиона). Највише предузетница⁸ има у Лихтенштајну 43%, затим у Латвији 40%, Литванији 40% и Луксембургу 39%. Најмањи број предузетница од укупног броја има Турска 15%, Малта 18% и Ирска 20%. У земљама окружења највећи број предузетница има Хрватска 37%, Црна Гора 29%, Словенија 29%, Србија 26% и Бивша југословенска република Македонија 21%.

У земљама окружења предузетништво жена је подржано кроз одређене политике или посебне видове подршке. Тако су у Хрватској и Црној Гори усвојене стратегије за ову област док је у другим земљама у развојним стратегијама, предузетништво жена обухваћено кроз стратешке циљеве. Такође, постоје мреже амбасадорица и менторица предузетништва жена гдје успјешне предузетнице промовишу предузетништво и помажу почетницама у пословању.

У **Србији** не постоји стратегија која се искључиво односи на развој предузетништва жена. Подстицање и развој предузетништва жена садржани су у стратегијама за развој предузетништва, запошљавања, родну равноправност и економско оснаживање жена. Када је у питању финансијска подршка потребно је напоменути да Гаранцијски фонд Војводине има посебну линију за предузетнице и младе. Циљ Фонда је да олакша приступ финансијском тржишту и обезбјеђи повољније услове кредитирања од оних које нуде банке. Фонд издаје гаранције банкама као средства обезбеђења уредног враћања банкарских кредита. У периоду од 2005-2016. године на име Подршке женском предузетништву додјељено је 239 гаранција у номиналном износу од 307.015.179,32 РСД а ефекат је 890 нових радних мјеста.

Стратегијом развоја предузетништва жена у **Републици Хрватској** за период 2014-2020. година дефинисани су циљеви који се односе на побољшање усклађености и умрежености јавних политика, побољшање системске подршке предузетништву жена, увођење предузетништва жена у cjелокупну институционалну инфраструктуру и промоцију предузетништва жена. Министарство предузетништва и обрта, надлежно за женско предузетништво, одобрило је у периоду 2010-2013. година финансијску подршку за предузетнице у износу од 145.791.285,82 HRK за 6.067 жена предузетница. У наредном периоду овај вид подршке ће се обезбјеђивати из ЕУ фондова. Хрватска банка за обнову и развој има програм кредитирања жена предузетница који има за циљ подстицање оснивања и развоја пословања предузећа у већинском власништву жена. Већина пословних банака у Хрватској активно подржава жене предузетнице учешћем у поменутом програму Хрватске банке за обнову и развој, који се проводи од 2011. године.

⁷ https://ec.europa.eu/growth/smes/promoting-entrepreneurship/we-work-for/women_en

⁸ Statistical data on Women entrepreneurs in Europe

У **Црној Гори** на снази је Стратегија развоја женског предузетништва за период 2015-2020.година, која има четири стратешка приоритета: креирање повољног пословног амбијента за развој женског предузетништва, бољи приступ финансијама, обезбјеђење потребних знања и вјештина и промоцију, умрежавање и заговарање интереса жена предузетница. У периоду од 2007. до 2014. године Влада Црне Горе донијела је бројне стратешке документе и програме са циљем јачања економског развоја земље, у којима је препознат проблем неравноправног положаја жена. Такође, препознате су специфичне потребе и улога жена у развоју предузетништва, јачању расположивих потенцијала и креирању доприноса свеукупном друштвено-економском развоју земље. Инвестиционо развојни фонд Црне Горе пружа подршку женама предузетницама кроз неколико програма кредитирања (start-up, путем средстава UNDP и сл.)

Постизање родне равноправности у свим подручјима друштвеног живота **Европска унија** дефинише као један од својих приоритета до 2020. године. Почев од 2006. године, ЕУ кроз стратешке документе дефинише принципе и оквир унутар којег очекује да земље чланице ускладе своје стратешке правце, регулаторне оквире и институционалне капацитете за постизање родне равноправности. Актуелни стратешки оквир за подстицање женског предузетништва у Европској Унији до 2020. године представљен је у сљедећим документима:

- **„Европа 2020“** као кровни стратешки оквир економског развоја за период 2014-2020.године утврђује кључне смјернице економског развоја које треба да допринесу повећању конкурентности европске економије и генерисању нових радних места, унутар којег је специфично квантификован циљ запослености на нивоу од 75% за жене и мушкарце.
- **„Акт о малим предузећима“ (СБА)** као документ ЕУ који креира оквир и принципе за подстицање развоја предузетништва гдје је посебна димензија посвећена подстицању женског предузетништва
- **„Европски пакт за равноправност полова за период 2011-2020“** унутар којег се прати остваривање родне уравнотежености у свим аспектима друштвеног живота као што су смањење разлика на тржишту рада, јачање равнотеже између професионалног и приватног живота за жене и мушкарце и борба против свих облика насиља над женама.
- **„Женска повеља“** се обавезује да јача равноправност полова кроз имплементацију свих својих политика односно пет специфичних области дјеловања: економска самосталност, једнакост у зарадама жена и мушкараца, равноправност жена у процесу одлучивања и на управљачким позицијама, поштовање достојанства жена и интегритета – окончање родно заснованог насиља, укључујући штетне обичајне или традиционалне праксе и равноправност између жена и мушкараца.
- **„Жене активне у ИКТ сектору“** предвиђа веће укључивање жена у област информационо-комуникационих технологија.
- **„Стратегија за равноправност жена и мушкараца 2010 – 2015“** која представља надоградњу на **Смјернице за равноправност жена и мушкараца 2006 – 2010.година**

ЗАНАТИ И ДОМАЋА РАДИНОСТ КАО ЈЕДАН ОД ВИДОВА ПРЕДУЗЕТНИШТВА ЖЕНА

Савремени начин живота, глобализација и нестанак традиционалних вриједности неминовно доводи да поједина традиционална знања и вјештине нестају. Домаћом радиношћу су се најчешће бавиле жене израђујући одјевне и украсне предмете ткањем, плетењем и везом. Успркос нагом развоју индустријске производње, ручно израђени накит, одјевни и украсни предмети, уникатна тканина и скупоцјени теписи и данас имају значајно мјесто у туристичкој понуди.

Искуства других земаља показују да је подршка влада и других заинтересованих страна неопходна како би се спречило даље пропадање и нестајање домаће радиности. Промоција и активно развијање женског предузетништва заснованог на изради производа намијењених продаји, ствара предуслове за одрживост ових елемената културног наслеђа и уједно омогућава економски развој нарочито у неразвијеним и руралним срединама.

Препознајући значај старих заната, умјетничких заната и домаће радиности Влада Републике Српске је у 2011. години усвојила „Студију очувања старих заната у Републици Српској са препорукама за њихово очување“. У студији је указано на одређене занате који имају дугу традицију на нашим просторима и имају производе који су тржишно интересантни. Уједно дати су приједлози мјера за очување старих заната, умјетничких заната и домаће радиности, креирање нових радних мјеста и стварање производа намијењених јачању туристичке понуде.

У складу са ресорном надлежношћу министарства, Правилником о дјелатностима које се сматрају старим и умјетничким занатима и домаћом радиности („Службени гласник Републике Српске“, број 70/12) успостављен је поступак сертификаковања самосталних предузетника, који обављају дјелатности које се сматрају старим и умјетничким занатима и домаћом радиности.

У идентификовању, документовању, заштити и ревитализацији традиционалних знања и вјештина учествују многе институције, организације и појединци. Несебичан рад Музеја Републике Српске, Завичајног друштва „Змијање“, Хуманитарног удружења жена „Дуга“ Етно-радионице „Радиност Р“, Централног културно-умјетничког друштва младих „Веселин Маслеша“, Културно-умјетничког друштва “Рибник” и основних школа које дјелују на подручју Змијања, удахнуо је нови живот скоро заборављеном змијањском везу.

Змијањски вез је први елемент нематеријалног културног наслеђа из Републике Српске и Босне и Херцеговине који је уврштен на УНЕСКО-ву репрезентативну листу нематеријалног културног наслеђа човјечанства.

Данас домаћу радиност његују појединци и удружења који су својим несебичним радом отргнули заборављени облик кућне радиности и осигурали економску корист онима који се тиме баве.

Тренутно су у Републици Српској сертификована 33 самостална предузетника која дјелатност обављају на начин који чува аутентичност традиционалних производа, услуга и вјештина. Од наведеног броја, жене су власнице 13 субјеката.

Удружење жена „Дуга“ је прва невладина организација у Републици Српској основана са циљем повезивања младости и искуства, традиционалног и савременог, очувања културног идентитета као темеља здраве породице у савременим условима живота. У Радионици „Дуга“ жене кроз рад и дружење израђују ручне радове и сувенире у традиционалним техникама плетења, везења и ткања. Поједини дијелови одјеће се украшавају змијањским везом. Ови радови се продају у Етно галерији „Дуга“ као јединствени етно сувенири и уникатни радови.

Везиља Раденка Јунгић, власница Етно радионице „Домаћа радиност Р“, змијањски вез презентује на три начина: у оквир од дрвета дивље трешње, у абажуру лампе и залијева у дно тацне. Раденка Јунгић је добитник престижног признања за стваралаштво, као чувар и мајстор старих заната, на Салону интелектуалне својине, истраживања и нових технологија Innova, Eureka Brussel 2011. године. Значај аутентичности змијањског веза препознат је и на Кустендорф филмском међународном фестивалу, гдје је гђа Јунгић за награде фестивала извезла змијањским везом златно, сребрено и бронзано јаје за 2011, 2012. и 2013. годину.

Везиља Сања Бајић, власница Накита „Трагови“ добила је признање за најбољи аутентичан производ у категорији женских радова у оквиру Дана предузетништва жена 2017. године у Сарајеву.

Рад наведених удружења и појединаца шири свијест у друштву о потреби очувања, заштите и промоције домаће радиности као једног од чинилаца очувања културног идентитета. Уједно, обука жена у изради аутентичних производа намијењених продаји је расадник предузетничког духа који је основа одрживог економског развоја нарочито неразвијених и руралних средина.

Препознајући значај ове дјелатности, за укупну привреду Републике Српске, потребно је наставити са подршком овој дјелатности која је значајан извор самозапошљавања и запошљавања. Подршку је потребно усмјерити на едукацију почетника у пословању, финансијску подршку за покретање и унапређење пословања и промоцију те дизајнирање производа, уз помоћ експерата у овој области, који представљају спој модерног и традиционалног и тиме удахнути нови живот традиционалним знањима и вјештинама.

SWOT АНАЛИЗА

У наредној табели дат је преглед амбијента у којем послују предузетнице у Републици Српској.

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
<ul style="list-style-type: none"> • Постојећи значајан капацитет и искуство у предузетништву жена; • Предузетништво жена је према статистичким показатељима развијеније у Републици Српској него у земљама окружења; • Низ успјешних примјера женског предузетништва у Републици Српској Институционални капацитети који дају подршку предузетништву жена прате и подржавају активности жена предузетница; • Позитиван тренд развоја предузетништва жена у задњих 5 година; • Постојеће искуство и потенцијал у развоју и примјени пројеката, подржаних од страних донатора и домаћих институција; 	<ul style="list-style-type: none"> • Предузетништво жена је највише сконцентрисано у урбаним срединама и подручју Бања Луке; • Слаба промоција предузетништва жена и успјешних домаћих пракси; • Законски оквир за породична пољопривредна газдинства (ППГ) ограничава могућности за прераду пољопривредних производа (органиски производи и традиционална производња); • Низак ниво умрежености предузетница; • Мало учешће предузетница у ИКТ сектору; • Систем формалног образовања не доприноси формирању предузетничких ставова и вјештина; • Отежан развој и приступ финансирању ; • Предузетништво жена још увијек није препознато као инструмент за запошљавање; • На локалном нивоу нема посебних програма подршке предузетништву жена; • Недовољна подршка почетним пословним активностима; • Недовољна информисаност предузетница о постојећим механизмима подршке;
МОГУЋНОСТИ	ПРИЈЕТЊЕ
<ul style="list-style-type: none"> • Већи фокус међународних донатора на подршку равноправности полова и јачању предузетништва жена • Интензивније умрежавање предузетница у циљу обезбјеђења размјене информација и међусобне подршке; • Боље повезивање са предузетницама и њиховим удружењима у сусједним земљама; • Мотивисање потенцијалних предузетница кроз промоцију успјешних примјера и пракси предузетница у Републици Српској; • Усклађен приступ подршци предузетништву жена на републичком и локалном нивоу; • Припрема, кандидовање и провођење пројеката фокусираних на развој 	<ul style="list-style-type: none"> • Одлив младе, стручне и способне радне снаге; • Недовољно развијени инструменти финансијске подршке, у виду ризичног капитала, пословних анђела и слично; • Постојање сиве економије; • Повећање демографског и економског разлика између градских и сеоских подручја; • Изолован третман предузетништва жена у односу на предузетништво уопште и занемаривање важности индиректне подршке предузетницама • Дуготрајнија неприлагођеност школском система потребама привреде уопште, а тако и потребама предузетништва жена; • Појава евентуалних нових природних

предузетништва жена у оквиру прекограничних, регионалних и европских програма (IPA, EEN, CBC, ADRION, Danube...)

- Увођење система дуалног образовања и интеграција предузетништва у образовни систем
- Прилагођавање и примјена већ постојећих добрих пракси у подршци женском предузетништву, развијених и примијењених у земљама ЕУ
- Увођење инструмената ризичног капитала.

катастрофа за великим штетама, нарочито оних које утичу на изразито пољопривредно оријентисане крајеве;

СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ И ВИЗИЈА РАЗВОЈА ПРЕДУЗЕТНИШТВА ЖЕНА

Статистички показатељи предузетништва жена у Републици Српској указују на значајно учешће предузетница у привреди Републике Српске али и чињеницу да жене и даље у многим областима немају равноправну улогу у друштву те да су традиционални стереотипи о женама још увијек актуелни.

Ипак, окружење према женама у пословању и слика о предузетницама се мијења на боље а томе су свакако допринијеле и досадашње активности подршке предузетништву жена која је обухватала програм подршке који је усвојила Влада Републике Српске те низ активности Министарства, комора, Агенције, Гендер центра и других институција и организација на републичком и локалном нивоу као и донаторске помоћи овој области. Подршка предузетницама омогућена је и у земљама окружења и Европској унији. Због свега наведеног указала се потреба да се омогући и боље и систематичније уреди подршка предузетницама.

То је постало јасно и неопходно и након директних контаката са предузетницама на одржаним радионицама, округлим столовима и сједницама Савјета за предузетништво жена у коморском систему Републике Српске гдје су предузетнице затражиле доношење стратешког документа, обезбјеђење средстава за жене те посебну подршку пословању жена предузетница.

С тим у вези а имајући у виду достигнути ниво развоја, у Стратегији развоја малих и средњих предузећа у Републици Српској за период 2016-2020.година, предвиђено је доношење Стратегије предузетништва жена у Републици Српској.

Стратегија развоја предузетништва жена дефинише основне циљеве, активности, носиоце развоја предузетништва жена, рокове и средства неопходна за подршку предузетништву жена.

Циљ је да се овим документом постигне сљедеће:

- Омогући прелазак са повремене и ad hoc подршке на системску подршку предузетништву жена и на републичком и на локалном нивоу;
- Допринесе већем учешћу предузетништва жена у привреди Републике Српске;
- Омогући јачање предузетништва жена у свим дијеловима Републике Српске, а посебно у сеоским подручјима и
- Осигура знатно већу директну и индиректну подршку предузетницама, из домаћих и међународних извора.

ВИЗИЈА РАЗВОЈА ПРЕДУЗЕТНИШТВА ЖЕНА У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ

„Системски подржано и интегрисано предузетништво жена као генератор привредног развоја Републике Српске“

Предузетништво жена је системски подржано на републичком и на локалном нивоу, у свим дијеловима Републике Српске, и интегрисано у њен привредни развој као генератор развоја постојећих и нових пословних субјеката и стварања нових радних мјеста.

СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ РАЗВОЈА ПРЕДУЗЕТНИШТВА ЖЕНА У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ

СТРАТЕШКИ ЦИЉ 1:	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 2:	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 3:
ЈАЧАТИ КОНКУРЕНТНОСТ ПОСЛОВНИХ СУБЈЕКТА КОЈЕ ПОКРЕЉУ И ВОДЕ ПРЕДУЗЕТНИЦЕ	УНАПРИЈЕДИТИ ДОСТУПНОСТ И ПРИВЛАЧНОСТ ПРЕДУЗЕТНИШТВА И ПОСЛОВАЊА ЗА ЖЕНЕ	ДОДАТНО ПОДРЖАТИ СПЕЦИФИЧНЕ ОБЛАСТИ ПРЕДУЗЕТНИШТВА ЖЕНА
<i>1.1 ПРОГРАМ ФИНАНСИЈСКЕ ПОДРШКЕ ПРЕДУЗЕТНИЦАМА</i>	<i>2.1 ПРОГРАМ ПРИЛАГОЂАВАЊА РЕГУЛАТОРНОГ ОКВИРА ПРЕДУЗЕТНИШТВУ ЖЕНА</i>	<i>3.1 ПРОГРАМ ПОДРШКЕ ПРЕДУЗЕТНИЦАМА У ЗАНАТСТВУ</i>
<i>1.2 ПРОГРАМ СТРУЧНЕ ПОДРШКЕ ПРЕДУЗЕТНИЦАМА</i>	<i>2.2 ПРОГРАМ ИНДИРЕКТНЕ ПОДРШКЕ ПРЕДУЗЕТНИШТВУ ЖЕНА</i>	<i>3.2 ПРОГРАМ ПОДРШКЕ ПРЕДУЗЕТНИЦАМА НА СЕЛУ</i>
<i>1.3 ПРОГРАМ ПОДРШКЕ УДРУЖИВАЊУ И УМРЕЖАВАЊУ ЖЕНА</i>	<i>2.3 ПРОГРАМ ПРОМОЦИЈЕ ПРЕДУЗЕТНИШТВА ЖЕНА</i>	

СТРАТЕШКИ ЦИЉ 1: ЈАЧАТИ КОНКУРЕНТНОСТ ПОСЛОВНИХ СУБЈЕКТА КОЈЕ ПОКРЕЋУ И ВОДЕ ПРЕДУЗЕТНИЦЕ

Првим стратешким циљем обухваћен је дио системске подршке предузетништву жена који се односи на циљане инструменте, политике и структуре којима се може унаприједити конкурентност пословних субјеката које покрећу и воде жене. Програми и мјере, који они садрже треба да допринесу остваривању бољих пословних резултата, изражених кроз стално повећање прихода, извоза и додатне вриједности, која се остварује у фирмама које воде предузетнице.

Мјерење остварења јачања конкурентности пословних субјеката које покрећу и воде предузетнице, као стратешког циља, може да се изврши путем сљедећих индикатора:

- раст извоза,
- раст прихода,
- раст додатне вриједности (збир остварене добити и бруто плата),
- раст броја предузетница у пословним асоцијацијама жена.

Степен остварења овог циља зависиће од ефикасности три врсте системске подршке које треба обезбиједити, и то: финансијске подршке, стручне подршке и подршке удруживању и умрежавању предузетница. Ове врсте подршке разрађене су кроз одговарајуће програме и активности.

1.1 ПРОГРАМ ФИНАНСИЈСКЕ ПОДРШКЕ ПРЕДУЗЕТНИЦАМА

1.1.1 Посебна грант шема/фонд за предузетнице за различите видове подршке (ваучер подршка, мање инвестиције, учешће на сајмовима и сл.)

Бесповратна средства за предузетнице су неопходна као подршка за разне активности те је потребно успоставити грант шему кроз коју би се пласирала средства предузетницама у складу са њиховим потребама и захтјевима. Средства би се обезбиједила кроз стварање Фонда за предузетнице – финансијске ставке кроз коју би се удружила средства свих заинтересованих страна. Фонд би се стварао удруживањем средстава из Буџета Републике Српске, локалних буџета, међународних пројеката итд.

1.1.2 Предложити прилагођавања кредитних линија ИРБ-а и линија Гарантног фонда Републике Српске предузетницама

Потребно је извршити анализу до сада одобрених кредитних и гарантних линија да би се утврдило колико предузетница је до сада користило ове инструменте Инвестиционо-развојне банке Републике Српске и Гарантног фонда Републике Српске. Након наведеног, а у циљу осигурања веће приступачности и повољнијих услова за предузетнице потребно је предложити посебне линије које би биле посебно креиране за предузетнице као и жене које послују у пољопривреди у руралним подручјима.

1.1.3 Увођење инструмената ризичног капитала за предузетнице

Нови финансијски инструменти се све више користе а значајни су за пословање, инвестиције, почетне пословне активности итд. У Републици Српској је потребно радити на даљем развоју ових видова подршке те бољем кориштењу ових финансијских инструмената из међународних пројеката. Ове финансијске инструменте је потребно приближити предузетницама и представити њихове добре стране.

1.2 ПРОГРАМ СТРУЧНЕ ПОДРШКЕ ПРЕДУЗЕТНИЦАМА

1.2.1 Припрема и организовање обука из области предузетништва;

Обуке из области предузетништва су важне за све младе жене али и све остале заинтересоване жене у било ком старосном добу, које желе да започну своје пословање и успоставе одређену привредну форму за пословање. Како би добили праве информације потребно је осмислити посебне програме који ће пружити праве информације везане за почетак пословања, регистрацију, кредите, финансијску подршку, запошљавање, доступност простора итд. Након обуке би свака жена требала бити у могућности да донесе правилну одлуку у вези покретања бизниса.

1.2.2 Припрема и организовање обука из области менаџмента (за предузетнице које наслеђују породични бизнис);

У Републици Српској постоји значајан број породичних привредних субјеката гдје више генерација учествује у раду привредног субјекта и гдје често пословање од оца наслеђује кћерка. Преузимање вођења пословања између старије и млађе генерације често буде посебан процес, који захтијева стручнију подршку изван привредног субјекта, која може олакшати процес преузимања и вођења привредног субјекта.

1.2.3 Припрема и организовање стручних обука за стицање практичних вјештина у приоритетним областима (нови производи, технологије и врсте услуга, и сл.);

Женама предузетницама које послују дужи низ година је такође потребна обука у свим дјелатностима како би унаприједиле своје пословање, стекле нова знања и побољшале свој производ и наступ на тржишту. Посебно важна је обука за предузетнице које желе да стварају нове властите производе или своје производе извозе на инострана тржишта. Обуке повезане са иновацијама, финансијама и дигитализацијом су такође од посебног значаја.

1.2.4 Менторство за предузетнице које тек отпочињу свој бизнис;

Систем менторства је веома значајан јер предвиђа подршку искусних предузетница за предузетнице почетнице, који се успјешно примјењује у Европској унији и неким земљама окружења. Искуства успјешних, али исто тако и предузетница, које су имале проблеме у пословању или поново покренуле бизнис након стечаја је драгоцјено и не може се добити кроз опште и стручне обуке. Менторство је потребно посебно осмислити као програм кроз који би успјешне предузетнице биле стимулисане да постану менторице а исто тако и

младе предузетнице и предузетнице почетнице да користе услуге менторинга. Посебно је важно посветити вријеме причама успјешних жена за студентике на завршним годинама студија и њиховом повезивању.

1.3 ПРОГРАМ ПОДРШКЕ УДРУЖИВАЊУ И УМРЕЖАВАЊУ ПРЕДУЗЕТНИЦА

1.3.1 Урадити анализу стања свих постојећих удружења жена у Републици Српској

Анализу је потребно извршити на основу података из свих доступних регистара у Републици Српској која обухватају удружења жена било да су хуманитарног или пословног карактера или имају више дјелатности као што су хуманитарни рад, стварање одређених производа за потребе тржишта (домаћа радиност и други облици занатске дјелатности који су традиционални у нашим крајевима), повезаност са културним друштвима, црквом, туризмом итд. Након наведеног потребно је провести анкету како би се утврдио број чланица у удружењима, сврха оснивања, активности, географско подручје које покрива удружење и други битни показатељи као и исказане потребе за подршком. На овај начин створила би се база података о удружењима те омогућила боља подршка на републичком и локалном нивоу.

1.3.2 Осигурати стручну подршку за припрему и кандидовање пројеката којима ће се унаприједити умрежавање и удруживање предузетница те охрабрити кластеризација

Након утврђеног стања потребно је у сарадњи више институција осмислити подршку удружењима жена како би се иста ојачала али и успоставила нова тамо гдје се за то укаже потреба. У Републици Српској постоји одређени број удружења жена. Нека од ових удружења већ користе подршку, која је доступна као и подршку међународних пројеката међутим већина удружења није активна већ се чланице само повремено окупљају. Обуку је потребно планирати и за управљачку структуру удружења те за припрему пројеката који би помогли јачању удружења и њиховој ефикасности на тржишту. Обука је такође неопходна и за новооснована удружења. Подршку је неопходно осмишљавати и у циљу повезивања и умрежавања удружења и јачање њихове улоге у заступању интереса њихових чланица. Кластеризација је веома значајан процес и посебно је важан у смислу стварања добављачких ланаца између предузетница што је могуће у секторима који су по природи пословања као што су пољопривреда, прехрана, туризам, угоститељство или други ланци као што су текстил, обућа, трговина итд.

1.3.3 Јачање капацитета и активности Савјета за предузетништво жена

Савјети за предузетништво жена су формиран при Привредној комори Републике Српске и подручним коморама у Републици Српској. Постојање и улога ових савјета је веома значајна те је у наредном периоду кроз одређене пројекте потребно осмислити циљане обуке за јачање капацитета и модерирание дискусије за чланице савјета у циљу дефинисања препорука за побољшање стања у овој области као и потребних активности.

Такође, тамо гдје се за то укаже потреба и гдје постоји већи број предузетница могу се формирати и локални савјети за жене.

1.3.4 Организовати догађаје и манифестације који могу да допринесу умрежавању и удруживању жена, у Републици Српској, БиХ и региону Западног Балкана.

Организација догађаја и манифестација на којима би учествовала удружења у Републици Српској су неопходна како би чланице удружења размијенила искуства и договорила сарадњу и умрежавања. Овакви догађаји могу се организовати и на регионалном нивоу како би се повезала домаћа и страна удружења жена.

1.3.5 Коришћење алата Европске мреже предузетништва у циљу интернационализације пословања предузетница

Интернационализација пословања је веома значајан процес у смислу проналаска нових пословних партнера ван граница Републике Српске. С обзиром на то да је Европска мрежа предузетништва један од најзначајнијих алата за интернационализацију пословања, доступан и на територији Републике Српске, у наредном периоду радиће се на интензивирању сарадње предузетница у оквиру ЕЕН-а. Посебно кроз секторску групу *women entrepreneurship* која је створена искључиво у циљу јачања и развоја женског предузетништва. Ова секторска група броји 16 чланова из 10 различитих земаља, а кроз учешће представника институција из Републике Српске омогућила би се размјена информација и искустава домаћих и иностраних привредница.

1.3.6 Стварање јединствене е-платформе за размјену информација и сарадњу предузетница;

У Републици Српској не постоји on-line платформа специфична само за предузетнице те је потребно размотрити могућност стварања посебног портала, платформе или веб странице за предузетнице. На овај начин би за предузетнице биле доступне информације и контакти који су им потребни за подршку пословању. На платформи би се промовисале и успјешне приче предузетница, подстицаји, пројекти, сајмови, конференције, најаве обука и други видови подршке. Једна од могућности је да се овај вид електронске презентације веже за Предузетнички портал Републике Српске.

СТРАТЕШКИ ЦИЉ 2: УНАПРИЈЕДИТИ ДОСТУПНОСТ И ПРИВЛАЧНОСТ ПРЕДУЗЕТНИШТВА И ПОСЛОВАЊА ЗА ЖЕНЕ

Важећи социо-културни обрасци у друштву и њихов одраз у уређењу пословног и друштвеног окружења у Републици Српској не фаворизују предузетничко ангажовање жена. Штавише, жене су још увијек знатно оптерећене низом других улога које имају, тако да им не преостаје довољно времена и енергије за активно бављење пословањем. С друге стране, жене још увијек немају довољан утицај у доношењу прописа и правила којима би се могли створити повољнији предуслови за њихову активнију предузетничку улогу и пословну каријеру. Зато су другим стратешким циљем обухваћене мјере и активности које треба предузети како би се обезбиједило повољније пословно и

друштвено окружење за предузетнице и олакшало њихово пословно дјеловање, омогућавајући тако већем броју жена да отпочну пословање и успјешно воде пословне субјекте. Ради се о већем утицају предузетница у креирању регулаторног оквира релевантног за њихово пословање, као и о дјелимичном растерећењу жена у другим животним улогама, како би се њихов потенцијал могао у већој мјери усмјерити на пословање. Такође, ради се о томе да се предузетништво, вођење пословања и привредна активност уопште учине доступнијим и привлачнијим за жене, користећи и промовишући успјехе који се остварују у предузетништву жена у Републици Српској.

Остварење овог стратешког циља може да се прати путем сљедећих индикатора:

- раст учешћа жена у савјетодавним тијелима која се тичу привреде на републичком и на локалном нивоу;
- раст броја регулаторних рјешења (закона, подзаконских аката, стратегија и сл. која се тичу привреде, жене у друштву и породице) у чије су доношење предузетнице укључене на организован начин;
- раст броја пословних субјеката (предузећа и предузетника) које оснивају и покрећу жене;
- раст броја пословних субјеката (предузећа) у којима се жене налазе на кључним управљачким позицијама.

Степен остварења ових индикатора зависиће од реализације низа међусобно усклађених активности које се могу подијелити у три тематска подручја: стварање подстицајног регулаторног оквира за предузетништво жена, индиректну подршку кроз растерећење жена при обављању других друштвених улога и промоција успјешних примјера и пракси предузетништва жена.

1.3 ПРОГРАМ ПРИЛАГОЂАВАЊА РЕГУЛАТОРНОГ ОКВИРА ПРЕДУЗЕТНИШТВУ ЖЕНА

1.3.1 Укључивање предузетништва жена у стратешке и законодавне документе

У наредном периоду потребно је иницирати дефинисање посебних мјера за предузетнице у свим стратешким и законодавним документима који се тичу привреде али и живота жене и породице у Републици Српској. На овај начин би подршка предузетницама била омогућена хоризонтално кроз значајне документе али и вертикално дефинисањем подршке и на републичком и локалном нивоу. Предузетништво жена је до сада препознато само у стратешким документима везаним за мала и средња предузећа те рурални и пољопривредни развој гдје су омогућени и одређени подстицаји.

1.3.2 Веће укључивање предузетница у припрему законских и подзаконских прописа који имају утицаја на њихово пословање

Организација јавно-приватних консултација за све важније документе, законе, стратегије и друге документе као и пројекте који се директно или индиректно односе на предузетништво жена. Такође, за овакве консултације потребно је користити и друге алате као што су интернет алати (веб странице, портали, е-маилови, платформе..) али и директни контакти и обиласци субјеката, које воде предузетнице од стране институција и организација надлежних за предузетништво жена како би се на терену сагледало стање и

утврдиле потребе за промјенама које су неопходне за лакше и боље пословање. Такође, потребно је упознати предузетнице са могућностима и пословању предузетница у окружењу како би биле боље информисане и упућене у олакшице, регулативу и подстицаје у окружењу и ЕУ и на тај начин имале могућност да своје потребе могу адекватно формулисати и затражити промјене које су им неопходне.

1.3.3 Веће укључивање жена у локалне привредне савјете и остала савјетодавна тијела која се тичу привреде

Привредни савјети и остала савјетодавна тијела су веома значајни и на локалном и на републичком нивоу. Улога ових савјета је да сагледају услове и начин пословања за подручја која су у њиховим надлежностима те да властима дају препоруке које ће пословно окружење унаприједити било да се ради о регулативи, подстицајима, активностима институција и организација, инвестицијама или било чему другом што ће довести до раста и развоја њиховог подручја. Имајући у виду да предузетнице имају значајно учешће у привреди и да су по природи сензибилне за лакше сагледавање проблема односно њихових узрока и посљедица потребно је у ова савјетодавна тијела укључити што је више могуће жена а најмање 30% од укупног броја чланова.

1.4 ПРОГРАМ ПРИЛАГОЂАВАЊА РЕГУЛАТОРНОГ ОКВИРА ПРЕДУЗЕТНИШТВУ ЖЕНА

1.4.1 Олакшати вођење посла предузетницама мајкама и рад запосленим мајкама

Предузетницама које су супруге и мајке односно имају и породичних обавеза поред бриге о свом пословању, потребно је омогућити одређене олакшице као што су промовисање кориштења породилског одсуства и од стране очева а посебно у породицама са више дјеце гдје је породилско одсуство дуже од године дана. На овај начин се и даље могу користити сва права везана за дјецу и породилско одсуство а мајке се могу растеретити да се могу прије вратити и својим обавезама предузетнице. Такође важно би било субвенционисати и приватне вртиће од стране локалних управа да и они могу помоћи предузетницама али и свим осталим запосленим мајкама како би било више могућности за кориштење вртића као важне установе за васпитање дјеце. Недостатак мјеста у вртићима или цијена смјештаја или неки трећи проблем најчешће утиче да се мајке одлуче да траже нека друга рјешења која нису довољно квалитетна или сигурна за њихову дјецу а што опет отежава њихову улогу послодавца јер не могу имати потребну концентрацију и посвећеност пословању и доношењу квалитетних пословних одлука. Још једна од могућности која се у многим европским земљама показала као једно од најбољих рјешења је да се при већим привредним субјектима подстакне стварање сопствених вртића у фабричком кругу. На овај начин се олакшава радни дан запосленој мајци на било ком радном мјесту. На овај начин њено дијете је у сигурним рукама стручних људи и у њеној је близини што омогућава уштеде трошкова, више времена ујутро с обзиром да са дјететом иде на исту локацију, растерећеност и посвећеност послу. Осим ових могућности потребно је анализирати и друге добре праксе које омогућавају свакој запосленој жени квалитетан те добро организован приватни и пословни живот.

1.4.2 Родно буџетирање

Потребно је размотрити уважавање принципа родног буџетирања на републичком и локалном нивоу и постепено уводити промјене у правцу остваривања принципа равноправности полова и у овој области. Родно буџетирање у контексту тематике овог документа подразумијева примјену родне анализе приликом планирања буџета, односно провођења мјера, програма и пројеката у области развоја малих и средњих предузећа и предузетништва. Потребно је сагледавати које ефекте има расподјела средстава на предузетничке активности жена и мушкараца и осигурати да се приликом програмирања буџета унапређује равноправност полова у овој области. Родно буџетирање омогућава да жене и мушкарци имају једнак приступ ресурсима неопходним за обављање предузетничке активности, да равноправно о њима одлучују и да имају једнаке користи од употребе тих ресурса.

1.5 ПРОГРАМ ПРОМОЦИЈЕ ПРЕДУЗЕТНИШТВА ЖЕНА

2.3.1 Припремити и објавити успјешне приче предузетница и пословних жена у Републици Српској

Успјешне предузетнице веома често нису видљиве нити препознатљиве у јавности па чак ни у срединама у којима живе иако су можда њихови пословни субјекти познати у јавности. Такође, веома је мало медијских репортажа или емисија посвећених предузетништву жена. Медијско појављивање односно презентације су важне за пословање постојећих предузетница али и за оснивање нових пословних субјеката у власништву жена. Успјешне приче је потребно промовисити у свим врстама медија. Треба обухватити више привредних сектора, приказати жене у више улога и ситуација, са реалним изазовима и одговорима које предузимају. Такође, потребно је испричати и проблеме у пословању. Снимањем успјешних прича или писањем чланака о предузетницама не само да се промовише предузетништво жена већ се разбијају и одређени стереотипи о успјешности жене на водећој позицији било у привреди, образовању, здравству, школству, политици што шаље позитивну слику у јавности другим женама да-могу бити успјешне лидерке у било којој области али и мушкарцима да поштују права и способности жена да управљају неком организацијом. Ово је посебно важно за младу популацију која тек треба да се позиционира и нађе своје мјесто у друштву и привреди.

2.3.2 Организовати медијски атрактивне догађаје/скупове фокусиране на женско предузетништво (конференције, округли столови, форуми, сајмови и сл.)

У претходном периоду одржан је низ округлих столова, семинара и других манифестација које су у фокусу имале предузетништво жена. Такође, у децембру 2017.године одржана је конференција предузетништва жена на којој је учешће узело преко 200 предузетница и представница институција и организација. На конференцији су презентоване активности институција у овој области и искуства предузетница те одржани Б2Б сусрети између

учесница конференције. На крају су дефинисани закључци и препоруке за даљи развој предузетништва жена у Републици Српској. Овакви догађаји промовишу предузетништво жена, омогућавају размјену искустава, повезивање предузетница и успостављање пословне сарадње. Имајући у виду наведено, потребно је у наредном периоду наставити са оваквим активностима као што су округлови столови, семинари, радионице и друге манифестације те организација годишње конференције предузетништва жена.

2.3.3 Промовисање предузетништва жена у основном, средњем и високом образовању

Промоција предузетништва жена и предузетништва уопште је неопходна у свим видовима образовања кроз организовање седмице или дана предузетништва гдје би се организовали сусрети са предузетницима и презентација успјешних прича и добрих пракси у предузетништву у школским објектима али и организовале посјете привредним субјектима како би се ученици и студенти упознали са успјешним предузетницама и предузетницима, њиховим пословањем и могућностима запошљавања код истих те покретања бизниса након завршеног образовања.

СТРАТЕШКИ ЦИЉ 3: ДОДАТНО ПОДРЖАТИ СПЕЦИФИЧНЕ ОБЛАСТИ ПРЕДУЗЕТНИШТВА ЖЕНА

Неке области предузетништва жена траже додатну подршку, прије свега због отежаног приступа тржишту и слабије расположивих додатних пословних услуга неопходних за развој основне пословне дјелатности. Ради се, прије свега, о области занатства, односно домаће радиности, и о предузетништву на селу. У оба случаја отежан је приступ тржишту, укључивање у ланце вриједности и доступност додатних пословних услуга. У другом случају у питању је расположивост комплетне физичке и институционалне инфраструктуре неопходне за пословање, која углавном недостаје на селу.

Напредовање у остваривању овог стратешког циља може се пратити путем сљедећих индикатора:

- раст прихода пословних субјеката и асоцијација предузетница у области занатства;
- раст прихода пословних субјеката и асоцијација предузетница на селу;
- раст броја пословних субјеката (предузећа и предузетника) које оснивају и покрећу жене у области занатства;
- раст броја пословних субјеката (предузећа и предузетника) које оснивају и покрећу жене у сеоским подручјима.

3.1 ПРОГРАМ ПОДРШКЕ ПРЕДУЗЕТНИЦАМА У ОБЛАСТИМА ЗАНАТСТВА

3.1.1 Подршка очувању домаће радиности и коришћењу исте за оснаживање жена и њихову стабилност и независност

У Републици Српској постоји значајна активност у области домаће радиности а посебно су активна удружења жена која најчешће имају и хуманитарни карактер али и комерцијалну компоненту гдје се израђују предмети за продају. Такође, ова удружења пружају и обуке

за младе и остале заинтересоване у циљу очувања и заштите нашег културног наслеђа у овој области. Веома важна је и активност жене појединца које својим радом стварају себи средства за живот али и чувају традицију и наслеђе свог краја, чиме заједно са удружењима чувају нашу културну баштину за будуће генерације. Република Српска има богато наслеђе гдје свака локална заједница има другачије карактеристике домаће радиности. Велике могућности за жене које се баве овом врстом посла постоје кроз повезивање са угоститељским, туристичким и трговачким субјектима, који могу заједно да буду обједињени у туристичкој и културној понуди једног подручја али и Републике Српске у цјелини. Подршка је важна кроз омогућавање едукације, промоције, финансирања алата и материјала, подршка удруживању, изложбама и другим активностима које су потребне овој дјелатности. Такође, потребно је стимулисати набавку предмета домаће радиности за потребе репрезентације од стране институција гдје би се кроз јавну набавку омогућило женама да имају сигурну и континуирану набавку њихових производа током године.

3.1.2 Изложбе домаће радиности

Потребно је организовати изложбе домаће радиности на којима би се презентовали производи удружења жена, појединаца, етно радионица, институција које обухватају и ове дјелатности (музеји, галерије, ...) као и других организација у циљу промоције и подршке. Циљ ових изложби је повезивање ових организација са туристичким организацијама и агенцијама, субјектима у угоститељству, произвођачима хране и пића у смислу заокруживања туристичке понуде једног краја. Поред тога изложбе су значајне и за грађане ради упознавања са традицијом одређених крајева и цијеле Републике Српске. Продајом ових производа олакшава се рад ових организација те је потребно размотрити могућност да јавне установе користе ове производе за репрезентацију односно промоцију културног наслеђа Републике Српске приликом посјета страних делегација. На овај начин се омогућава опстанак и јачање организација које се баве овом дјелатношћу те индиректно заштита наше културе и традиције у Републици Српској.

3.2 ПРОГРАМ РАЗВОЈА ЖЕНСКОГ ПРЕДУЗЕТНИШТВА НА СЕЛУ

3.2.1 Сагледавање законских ограничења за женско предузетништво у сеоским подручјима и заговарање њиховог отклањања и превазилажења

Потребно је извршити анализу законодавства у области пољопривреде али и другог законодавства која се индиректно тиче улоге жене у пословању као што је имовина, финансије, сви видови олакшица, итд. Након наведеног потребно је иницирати потребне измјене регулативе како би се женама олакшао рад и пословање у сектору пољопривреде и у руралним срединама.

3.2.2 Припрема и организовање обука за предузетнице у сектору пољопривреде

Предузетницама у сектору пољопривреде потребне су опште обуке неопходне за пословање али исто тако и стручне циљне обуке за ову област као што су обуке за

повртларску производњу, млекарску производњу, воћарство и други видови пољопривреде. Овакве обуке потребно је планирати из постојећих буџетских средстава као и из средстава међународних пројеката.

3.2.3 Подршка пословном удруживању (нпр. задруге)

У Републици Српској већ постоје женске задруге које су подржане од стране Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде. Уколико се овај вид удруживања и рада жена на селу покаже као добар начин оснаживања жена потребно је промовисати задругарство у свим срединама у Републици Српској гдје се за то стекну услови. Потребно је да се ови видови удруживања жена након оснивања јачају у смислу континуиране финансијске подршке из Буџета и средстава међународних пројеката, стална едукација, промоција и повезивање. Представљање задругарства као добре праксе је посебно важно.

3.2.4 Финансијски подстицаји

Потребно је осмислити финансијску подршку за предузетнице у области пољопривреде било да се кроз правилник за подстицаје у пољопривреди осмисли посебан програм или да се кроз Фонд за предузетнице који би се формирао при Привредној комори издвоји посебан подстицајни програм за жене у пољопривреди и руралним срединама. Формирањем посебне кредитне и гарантне линије за жене би се значајно олакшало и пословање жена и добијање кредита и у овој области.

ОЧЕКИВАНИ ЕФЕКТИ СТРАТЕГИЈЕ

У складу са визијом и стратешким циљевима развоја предузетништва жена за период 2018-2022. година очекивани ефекти спровођења Стратегије су сљедећи:

- ✓ Повећано учешће предузетница у укупном броју МСП и у БДП
- ✓ Повећано учешће предузетница у укупном извозу
- ✓ Повећан број нових предузетница
- ✓ Повећан број предузетница у производним дјелатностима
- ✓ Повећан број запослених у субјектима које воде жене
- ✓ Успостављен менторинг за жене
- ✓ Побољшан приступ финансијама за предузетнице
- ✓ Повећано кориштење фондова ризичног капитала од стране предузетница
- ✓ Повећана иновативност предузетница у Републици Српској
- ✓ Успостављена подршка предузетницама на локалном нивоу
- Ојачана постојећа удружења жена и подржано формирање нових
- ✓ Успостављена е-платформа за жене

Активности предвиђене Стратегијом требало би да утичу на:

- ✓ Раст учешћа предузетница у укупном броју МСП 2022.години на 30% учешћа у укупном броју предузетника.
- ✓ Раст броја запослених код предузетница за 10% у 2022.години у односу на 2018.година.

ФИНАНСИЈСКА СРЕДСТВА И ЕКОНОМСКА ОПРАВДАНОСТ ДОНОШЕЊА СТРАТЕГИЈЕ

Приоритет свих институција – носилаца активности из Акционог плана за спровођење Стратегије треба да буде остваривање стратешких циљева, програма и активности те обезбјеђење потребних финансијских средстава.

Извори финансирања који стоје на располагању су: Буџет Републике Српске и буџети локалних заједница, намјенска средства међународних пројеката, донаторски програми и разни облици помоћи и слично. Међутим, треба нагласити да за реализацију одређених активности нису потребна додатна финансијска средства, јер се спроводе у оквиру обављања редовних активности надлежних институција Републике Српске.

Потребна финансијска средства за реализацију активности из Акционог плана у периоду 2018–2022. година износе укупно 4.000.000,00 КМ.

Економска оправданост Стратегије је заснована је на активностима и мјерама које ће се предузимати у циљу јачања предузетништва жена у Републици Српској.

СПРОВОЂЕЊЕ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА ПРЕДУЗЕТНИШТВА ЖЕНА ЗА ПЕРИОД 2018–2022. ГОДИНА

Спровођење Стратегије, односно њено праћење и извјештавање је изузетно важно у остваривању Стратегије. Подразумијева процес континуираног прикупљања података и информација у вези са мјерењем процеса успјешности Стратегије.

Реализација стратегије је могућа само уколико све институције Републике Српске буду спроводиле активности из своје надлежности и то на начин и у роковима који су дефинисани Акционим планом за спровођење Стратегије (у даљем тексту: Акциони план), те уколико буду редовно пратиле остварене резултате.

Праћење и реализација Акционог плана задатак је Министарства, Привредне коморе, Агенције и свих осталих институција Републике Српске, које ће једном годишње радити извјештај о реализацији Акционог плана из своје надлежности и достављати га Министарству.

Министарство ће на основу достављених извјештаја институција Републике Српске радити обједињену информацију о реализацији Акционог плана, коју ће једном годишње достављати Влади Републике Српске на разматрање кроз Годишњи извјештај за област МСП.

Носиоци активности из Акционог плана треба да предвиде средства за реализацију наведених активности..

АКЦИОНИ ПЛАН ПРОВОЂЕЊА СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА ПРЕДУЗЕТНИШТВА ЖЕНА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ ЗА ПЕРИОД 2018-2022.ГОДИНА

Назив циља/програма/активности	Динамика извршења					Главни носиоци и учесници у реализацији	Извор финансирања	Оријентациони буџет у КМ	Индикатори
	2018	2019	2020	2021	2022				
Стратешки циљ 1: ЈАЧАТИ КОНКУРЕНТНОСТ ПОСЛОВНИХ СУБЈЕКТА КОЈЕ ПОКРЕЉУ И ВОДЕ ПРЕДУЗЕТНИЦЕ									
1.1 Програм финансијске подршке предузетницама									
Успостављање и функционисање посебне грант шеме/фонда за предузетнице за различите видове подршке (ваучер подршка, мање инвестиције, учешће на сајмовима и слично)						МИЕР РС, донатори	Редовна средства буџета и средства донатора	500.000	Број предузетница које су добиле подршку Број догађаја и учесница
Предложити прилагођавања кредитних линија ИРБ-а и линија Гарантног фонда Републике Српске предузетницама						ИРБ РС, ГФ РС	Буџет ИРБ РС, ГФ РС	1.000.000	Формиране линије
Увођење инструмената ризичног капитала за предузетнице						МФ, РАРС, ПКРС, остале институције	Различити извори	300.000	Број предузетница које су користиле овај вид средстава
1.2 Програм стручне подршке предузетницама									
Припрема и организовање обука из области предузетништва						МИЕР РС, ПК РС, РАРС, ЛРА, остале институције	Средства буџета, донаторска средства	150.000	Број обука Број учесница

Припрема и организовање обука из области менаџмента (за предузетнице које наслеђују породични бизнис)					МИЕР РС, ПК РС, РАРС, ЛРА, остале институције	Средства буџета, донаторска средства	100.000	Број обука Број учесница
Припрема и организовање стручних обука за стицање практичних вјештина у приоритетним областима (нови производи, технологије и врсте услуга...)					МИЕР РС, ПК РС, РАРС, ЛРА, остале институције	Средства буџета, донаторска средства	250.000	Број обука Број учесница
Менторство за предузетнице које тек отпочињу свој бизнис					РАРС, ПКРС	Средства буџета, донаторска средства	100.000	Број обука Број учесница
1.3 Програм подршке удруживању и умрежавању предузетница								
Урадити анализу стања свих постојећих удружења жена у Републици Српској					МИЕР РС у сарадњи са МУЛС РС, ПКРС, РАРС	-	-	Усвојен документ Утврђен број удружења Утврђене мјере
Осигурати стручну подршку за припрему и кандидовање пројеката којима ће се унаприједити умрежавање и удруживање предузетница те охрабрити кластеризација					РАРС, ПКРС, донатори	Средства буџета, донаторска средства	150.000	Број обука Број обучених жена Број пројеката Број удружења Број кластера
Јачање капацитета и активности Савјета за предузетништво жена					ПКРС, донатори	Средства буџета, донаторска средства	100.000	Број обука
Организовати догађаје и манифестације који могу да допринесу умрежавању и удруживању жена у Републици Српској, БиХ и региону Западног Балкана					МИЕР РС, ПКРС, РАРС, ГЦ РС	Средства буџета, донаторска средства	150.000	Број догађаја Број удружења Број учесница

Охрабривати стварање кластера предузетница у одређеним областима						МИЕР РС, ПКРС, РАРС	Средства буџета, донаторска средства	50.000	Број кластера Број чланица кластера
Коришћење алата Европске мреже предузетништва у циљу интернационализације пословања предузетница						ЕУНОРС	Средства Еунорс	100.000	Број предузетница које су користиле могућности ЕУНОРС-а
Стварање и вођење јединствене е-платформе за размјену информација и сарадњу предузетница						МИЕР РС, РАРС	Средства буџета, донаторска средства	50.000	Урађена платформа Број захтјева за информација Број посјетилаца на платформи
Укупно средстава за Стратешки циљ 1								3.000.000	
Стратешки циљ 2: УНАПРИЈЕДИТИ ДОСТУПНОСТ И ПРИВЛАЧНОСТ ПРЕДУЗЕТНИШТВА И ПОСЛОВАЊА ЗА ЖЕНЕ									
2.1 Укључивање предузетништва регулаторног оквира предузетништву жена									
Укључивање предузетништва жена у стратешке и законодавне документе						Сва министарства	-	-	Број области у које је укључено предузетништво жена Број докумената у које је укључено предузетништво жена
Веће укључивање предузетница у припрему законских и подзаконских прописа који имају утицаја на њихово пословање						ПКРС	-	-	Број коментара предузетница Број измијењених прописа
Веће укључивање жена у локалне привредне савјете и остала савјетодавна тијела која се тичу привреде						ПКРС, ЛРА, општине и градови	-	-	Број жена чланица савјета

2.2 Програм прилагођавања регулаторног оквира предузетништва жена							
Олакшати вођење посла предузетницама мајкама и рад запосленим мајкама					МПОС, МИЕР, ПКРС	-	- Број измијењених докумената
Родно буџетирање					ГЦ РС	-	- Урађени буџети који уважавају родну равноправност
2.3 Програм промоције предузетништва жена							
Припремити и објавити успјешне приче предузетница и пословних жена у Републици Српској					МИЕР, РАРС, ПКРС	Средства буџета, донаторска средства	30.000 Број успјешних прича Број прегледа и коментара на приче
Организовати медијски атрактивне догађаје/скупове фокусиране на женско предузетништво (конференције, округли столови, форуми, сајмови и сл.)					МИЕР, РАРС, ПКРС	Средства буџета, донаторска средства	100.000 Број догађаја Број учесница
Промовисање предузетништва жена у основном, средњем и високом образовању					МИЕР, РАРС, ПКРС	Средства буџета, донаторска средства	20.000 Број догађаја Број школа и установа у којима су одржане презентације Број субјеката који воде жене а који су посјетили ученици и студенти
Укупно средстава за Стратешки циљ 2						150.000	

Стратешки циљ 3: ДОДАТНО ПОДРЖАТИ СПЕЦИФИЧНЕ ОБЛАСТИ ПРЕДУЗЕТНИШТВА ЖЕНА								
3.1 Програм подршке предузетницама у области занатства								
Подршка очувању домаће радиности и коришћење исте за оснаживање жена и њихову стабилност и независност					МИЕР РС, ЗПК РС, ЈЛС	Средства буџета, донаторска средства	200.000	Број подржаних субјеката
Изложбе домаће радиности					МИЕР, ЗПК РС, ЈЛС	Средства буџета, донаторска средства	200.000	Број изложби Број учесница
3.2 Програм развоја предузетништва жена на селу								
Сагледавање законских ограничења за женско предузетништво у сеоским подручјима и заговарање њиховог отклањања и превазилажења					МПШВ	-	-	Број измијењених докумената
Припрема и организовање обуке за предузетнице у сектору пољопривреде					МПШВ, РАРС, ПКРС	Средства буџета, донаторска средства	100.000	Број обука Број учесница
Подршка пословном удруживању (нпр. задруге)					МПШВ, РАРС	Средства буџета, донаторска средства	50.000	Број формираних задруга Број удружења
Финансијски подстицаји					МПШВ	Средства буџета, донаторска средства	300.000	Број жена које су добиле подстицаје
Укупно средстава за Стратешки циљ 3							850.000	
Укупно сви циљеви							4.000.000	

